

СТАН СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто поняття "соціальний захист населення", визначено основні тенденції соціального захисту різних категорій населення.

A concept of "social defence of population" is considered, basic tendencies of social defence of different categories of population are determined in the article.

Постановка проблеми. В умовах трансформації економіки України – переходу від командно-адміністративної до ринкової системи господарювання, від державної власності до приватної, розвитку конкуренції та підприємництва – гостро постала проблема соціального захисту населення. Розвиток ринкової економіки супроводжується стрімким розшаруванням суспільства за матеріальним і соціальним статусами. Перед державою постала проблема забезпечення і підтримки малозабезпечених прошарків населення.

Відповідно, соціальний захист населення стає об'єктивною та необхідною умовою організації суспільства на демократичних засадах, а також невід'ємною складовою успішного розвитку будь-якої моделі економічного розвитку. Зважаючи на важливість ролі та значення системи соціального захисту в суспільстві, актуальним є дослідження теоретичних засад формування ефективної системи соціального захисту населення, яка б дозволила швидко та якісно підняти життєвий рівень населення України.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженню питань соціального захисту населення присвячено чимало праць зарубіжних і вітчизняних вчених. Вперше основи практичної соціальної політики були закладені в наукових публікаціях Л. Брентано, А. Вагнера, В. Зомбарта, Г. Шмолпера та ін., якими був заснований "Союз соціальної політики" (1872 р.). Вони зосередили свою увагу на соціальних реформах, державній соціальній політиці, спрямованих на поліпшення умов життя людей. Тобто вивчення соціального захисту населення має чималі наукові традиції, адже людина і її праця турбували економістів і соціологів у різні епохи.

Сучасний менеджмент дедалі більшу увагу звертає на соціальний захист населення. Тому питання соціального захисту населення в сучасних умовах господарювання є предметом дослідження таких вітчизняних вчених: Н. Борецької, М. Данюк, Л. Качана, Т. Кір'ян, В. Куценко, О. Новикової та ін.

Теоретичні засади розвитку поняття "соціальний захист населення" досліджуються багатьма сучасними науковцями. Зокрема, Н. Савченко та Г. Колісникова розглядають особливості формування системи соціального захисту населення [1; 3]; Ю. Скулиш аналізує основи формування соціальної політики держави [2]; Л. Денисова і І. Петренко досліджують величини соціальних стандартів в Україні [4; 7; 9]; С. Лавриненко розглядає стан демографічного навантаження в Україні [5]; О. Шмурикова аналізує систему соціального захисту як важливу складову ефективного управління персоналом [12].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз сучасного стану системи соціального захисту населення в Україні, надання рекомендацій для поліпшення ситуації, що склалася.

Виклад основного матеріалу. Важливою засадою розбудови України як соціальної держави, має бути створення цілісної, належно структурованої, динамічної та гнучкої системи соціального захисту населення, яка б відповідала потребам та інтересам конкретної людської спільноти [1, с. 18]. Система соціального захисту являє собою комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на забезпечення добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах. Кінцевою метою соціального захисту потрібно вважати: надання кожному члену суспільства, незалежно від соціального походження, національної або расової приналежності можливості вільно розвиватись, реалізовувати свої здібності; підтримання стабільності в суспільстві, тобто попередження соціальної напруженості, яка виникає у зв'язку з майновою, расовою, культурною, соціальною нерівністю [2, с. 58].

Однак, на сьогодні ні в законодавстві, ні в науковій літературі не існує єдиної точки зору стосовно поняття "соціальний захист". Відсутність загального підходу до визначення характеру інституту соціального захисту призводить до вільного тлумачення різноманітних категорій, термінів і понять, що слугують для розкриття змісту цього інституту [1, с. 18].

У зв'язку з цим в основі соціальної політики нашої держави повинно лежати таке завдання, як створення ефективної системи соціального захисту, побудованої на принципах першочергового надання допомоги тим громадянам, які її дійсно потребують. В Україні право на різні пільги мають 15 млн громадян. Серед них – 13 млн пенсіонерів і 2,5 млн інвалідів. Окрім того, держава через різні види допомоги підтримує матеріальний рівень 3,5 млн незаможних сімей. Це, як правило, більшість родин із дітьми та сім'ї одиноких престарілих, інвалідів, які через низькі середньодушові доходи традиційно входять до категорії бідних [2, с. 58].

Відповідно, основними соціальними гарантіями в Україні є: мінімальний розмір заробітної плати;

мінімальний розмір пенсій за віком; мінімальний розмір заробітної плати робітників різної кваліфікації в установах та організаціях, що фінансуються з бюджетів усіх рівнів; стипендії учням професійних та вищих навчальних закладів; забезпечення пільгових умов задоволення потреб у товарах і послугах окремим категоріям громадян, які потребують соціальної підтримки.

Система соціального захисту населення України спрямовується переважно на наступні категорії громадян: пенсіонери; особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною (Герої України); ветерани праці; громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; сім'ї з дітьми; малозабезпечені сім'ї; безробітні; громадяни, які частково або повністю втратили працездатність.

Однак, при цьому механізми соціального захисту різних категорій суттєво відрізняються. Так, щодо ветеранів праці та військової служби, учасників війни, громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи або мають особливі заслуги перед Батьківщиною, законодавством України передбачено підвищені розміри пенсій; низку соціально-побутових пільг, які диференційовані для різних категорій громадян.

Соціальна підтримка інвалідів (забезпечення медикаментами, технічними засобами, різні види грошової допомоги) здійснюється за рахунок коштів фонду соціального захисту інвалідів України. Останній, у свою чергу, формується шляхом стягнення штрафів з підприємств, що мають серед працюючих менш ніж 4 % інвалідів [3, с. 100]. Соціальний захист безробітних і громадян, які частково або повністю втратили працездатність, здійснюється шляхом обов'язкового державного страхування. Відповідні страхові внески в основному сплачують підприємства, але при страхуванні на випадок безробіття їх сплачують також і наймані працівники. Безробітним також надаються виплати по безробіттю, але з огляду на світову економічну кризу і недостачу коштів у держбюджеті ці виплати не здійснюються вчасно і у повному обсязі, незважаючи на всі зусилля з боку уряду, оскільки кількість безробітних дуже висока і продовжує зростати. Наслідком цього є те, що багато українців виявляють бажання виїхати за кордон на заробітки, а це призводить до значної втрати інтелектуального капіталу державою.

Станом на 23 квітня 2009 р. в Україні зареєстровані безробітними 832,3 тис. осіб, а кількість вакансій становить 79,3 тис. На сьогодні в Україні налічується 20,4 млн людей економічно активного населення, з них працює лише 14,9 млн. Протягом першого кварталу 2009 року працевлаштовані 151,8 тис. осіб, пройшли профнавчання 69,5 тис. осіб, взяли участь в оплачуваних громадських роботах 55,4 тис. осіб. Нагадаємо, на 1 березня 2009 в Україні було зареєстровано 906,1 тис. безробітних, що становить 3,2 % населення працездатного віку [4].

Відповідно, загальне демографічне навантаження у розрахунку на 1000 осіб з числа населення працездатного віку зменшилося протягом 1989 – 2008 рр. з 791 до 585 непрацездатних осіб. При цьому навантаження дітьми різко скоротилося (з 412 до 226), а особами пенсійного віку помітно зросло (з 379 до 395). Інакше кажучи, поглиблюється процес старіння самої робочої сили, й частка осіб старшого працездатного віку (45 років і старіше) у складі населення реального працездатного віку поступово зростає. За період 2000 – 2008 рр. середній вік населення збільшився з 38,5 до 39,7 років. Постійно збільшується кількість осіб пенсійного віку, яка у 2008 році досягла 24 % всього населення країни (за міжнародними стандартами населення вважається старим, якщо частка осіб пенсійного віку перевищує 12 % всього населення країни). Відтак, за умов локалізації працездатного віку в межах 16 – 59 років, на 1000 осіб працездатного населення припадатиме 727 осіб у непрацездатному віці, що стане непосильним тягарем для економіки [5].

За прогнозами фахівців в найближчі 30 років частина світового населення у віці до 60 років збільшиться майже вдвоє. В Україні ситуація нітрохи не краще – 13 млн 300 тис. пенсіонерів, при загальній чисельності населення 46 млн 741 тис. чоловік, яке продовжує скорочуватись. Близько 10 млн чоловік складають діти і молодь, яка ще, із зрозумілих причин, не працює. При цьому приблизно 5 млн громадян України, що знаходяться в працездатному віці, не є застрахованими особами, тобто з їх заробітної плати не проводяться відрахування до Пенсійного фонду. Частина з них працює у сфері “тіньової економіки” (тобто економіці, яка не врахована і не платить податків і зборів), а частина — за кордоном. Виходить, що сьогодні на одного платника внесків до Пенсійного фонду доводиться майже 0,8 пенсіонера, тобто 10 працівників містять 8 пенсіонерів. Це дуже високе навантаження, яке неминуче веде до недоліку у Пенсійного фонду України власних засобів для виплати пенсій (за даними, наведеними на офіційному сайті Пенсійного фонду за січень-квітень 2004 року частка власних доходів Пенсійного фонду склала 70,8 %).

Дефіцит засобів Пенсійного фонду покривається за рахунок Державного бюджету, який, як відомо, теж дефіцитний. Демографічні прогнози в Україні ще менш утішливі, ніж в Європі і США. В Україні за оцінками експертів в 2040 році на тих, що 1000 працюють буде 1200 пенсіонерів. А скільки з них працюватиме на економіку зарубіжних країн? Виходить, що якщо той, хто сьогодні один працює, утримує одного пенсіонера, то після припинення трудової діяльності осіб, що народилися в післявоєнні роки, цілком може опинитися, що на 20 мільйонів пенсіонерів в Україні буде значно менше 15 мільйонів “платників пенсійних внесків”. Отже, виходить – зростання тривалості життя боляче відбивається по солідарній пенсійній системі, оскільки чим довше живе пенсіонер, тим більше грошей повинен мати Пенсійний фонд України [6].

Допомогу по безробіттю особам, визнаним у встановленому порядку безробітними і таким, які протягом 12 місяців, що передували початку безробіття, працювали менше ніж 26 календарних тижнів, а також особам, які бажають відновити трудову діяльність після тривалої (більше ніж 6 місяців) перерви, та застрахованим особам, звільненим з останнього місяця роботи з підстав, передбачених ст. 37, пунктами 3, 4, 7, 8 ст. 40, статтями 41 та 45 Кодексу законів про працю України, що мають право на допомогу по безробіттю без урахування страхового стажу, встановлено у 2009 р. в розмірі 360 грн. Крім того, особам, які шукають роботу вперше, та іншим незастрахованим особам, визнаним у встановленому порядку безробітними, допомога по безробіттю встановлюється також у розмірі 360 грн.

Застрахованим особам, визнаним у встановленому порядку безробітними, які протягом 12 місяців, що передували початку безробіття, працювали на умовах повного або неповного робочого дня (тижня) не менше ніж 26 календарних тижнів і сплачували страхові внески та мають право на отримання допомоги по безробіттю залежно від страхового стажу, встановлено допомогу по безробіттю в 2009 р. у розмірі не менше ніж 500 грн, але не вище за середню заробітну плату, що склалася за всіма видами економічної діяльності у відповідній галузі за минулий місяць [7]. Рівень зареєстрованого безробіття в цілому по на 1 березня 2009 р. становив 3,2 % населення працездатного віку. За повідомленнями підприємств, установ та організацій, кількість вільних робочих місць і вакантних посад упродовж лютого 2009 р. зменшилась на 8,0 тис., або на 9,3 %, і на кінець місяця становила 78,5 тис., що на 57,0 % менше, ніж у цьому місяці 2008 р.

Навантаження незайнятого населення, яке у лютому 2009 р. перебувало на обліку державної служби зайнятості, порівняно з січнем 2009 р. зросло і на кінець лютого становило 118 осіб на 10 вільних робочих місць (вакантних посад). Із Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття у лютому 2009 р. на допомогу по безробіттю витрачено 402,2 млн грн. Середньооблікова кількість безробітних, які її отримували впродовж зазначеного місяця, становила 658,9 тис. осіб, або 72,7 % від загальної кількості тих, що мали статус безробітного. Середній розмір допомоги у лютому 2009 р. порівняно з відповідним місяцем попереднього року зріс на 56,0 % і становив 610,44 грн, що вище законодавчо встановленого мінімального рівня заробітної плати (605 грн) [8].

Що стосується виплат для пенсіонерів, то основним засобом їх соціального захисту є пенсійне забезпечення. Крім того, пенсіонерам надається ряд пільг, зокрема щодо безкоштовного проїзду у пасажирському транспорті. Уряд, незважаючи на те, що парламент не схвалив змін до бюджету, знаходив ресурси для поліпшення соціального захисту одержувачів пенсій і державної соціальної допомоги. Підвищення пенсійних виплат стосуватиметься 10,1 млн осіб. А додаткові щомісячні витрати складатимуть півмільярда гривень. Кошти на реалізацію постанови буде виділено з бюджету Пенсійного фонду України [9]. Розміри середньомісячної пенсії за останні роки представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Середній розмір місячної пенсії та кількість пенсіонерів (на початок року)*

Роки	Середньомісячний розмір пенсії, (грн)			Кількість пенсіонерів, (млн осіб)	
	загалом	у тому числі			
		за віком	за інвалідністю		при втраті годувальника
2006	406,8	417,7	393,2	302,8	14,0
2007	478,4	497,0	435,8	339,3	13,9
2008	751,4	798,9	598,2	474,3	13,8

* За даними Державного комітету статистики України [10].

Як видно із табл. 1. середній розмір пенсій в Україні у 2008 р. становив 751,4 грн, тоді як цей показник за 2006 р. становив лише 406,8 грн. Якщо поглянути на динаміку зміни розмірів середньомісячної пенсії за окремими категоріями, то можна помітити, що найшвидшими темпами відбулося її зростання для населення, яке отримує пенсійні виплати у зв'язку з досягненням пенсійного віку. Однак, набагато повільніше відбулося зростання розміру пенсії для такої категорії населення, як особи, що отримують пенсію через втрату свого годувальника. Тобто протягом трьох років збільшення розміру пенсій особам, які втратили годувальника відбулося лише на 171,5 грн, тоді як збільшення за цей же період для осіб, що отримують пенсію за віком становило 344,6 грн.

До системи соціального захисту слід віднести також соціальні нормативи і гарантії – гарантовані державою мінімальні рівні винагороди за працю, стипендіального та соціального забезпечення. Так, у 2000 році було прийнято Закон України “Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії”, у якому зазначено, що основні державні соціальні гарантії встановлюються з метою забезпечення конституційного права громадян на достатній життєвий рівень.

Крім того, уряд передбачив для Пенсійного фонду України 48,9 млрд грн, які підуть на забезпечення пенсійних програм, що фінансуються з державного бюджету, та покриття дефіциту. Мінфін

отримав право надавати терміном до дванадцяти місяців позички, які знівелюють тимчасові касові розриви. Подальше збільшення пенсійних виплат буде здійснюватись поступово, з урахуванням фінансових можливостей держбюджету та бюджету Пенсійного фонду України. Базуючись на аналізі динаміки доходів і видатків, Уряд вживатиме кроків для підвищення розмірів пенсій та поглиблення їх диференціації. Немає жодних підстав говорити про виникнення якоїсь заборгованості із виплат українцям, які знаходяться нині на заслуженому відпочинку. Фінансування пенсій та грошової допомоги у 2008 р. здійснювалося у чітко встановлені терміни та повному обсязі. Немає заборгованості й у січні. З метою недопущення порушень строків виплати пенсій ми розробили поденний календарний графік виплати. За ним для кожного пенсіонера індивідуально на цілий рік визначена дата щомісячної виплати коштів. Такий захід сприятиме рівномірному розподілу фінансових ресурсів, при цьому, у першу чергу, виплата пенсій проводитиметься інвалідам війни, учасникам бойових дій, членам сімей загиблих військовослужбовців.

Завчасно подбала влада й про інші кроки. Закон України "Про Державний бюджет на 2009 рік" списав з ПФ непогашену позичку в сумі 4,7 млрд грн, яка була надана для забезпечення своєчасної виплати пенсій у 2008 році за рахунок коштів Державного бюджету [9].

Отже, значне майнове розшарування, концентрація значних обсягів матеріальних активів в руках незначної частини населення, різке падіння життєвого рівня переважної більшості населення України свідчить про недосконалість існуючої системи соціального захисту, яка не забезпечує надання в потрібному обсязі допомоги нужденним громадянам, а навпаки, сприяє зростанню доходів заможних верств населення.

Основною проблемою системи соціального захисту в Україні є недостатність коштів, у першу чергу бюджетних, для реалізації у повному обсязі вимог чинного законодавства. Так, статтею 46 Конституції України встановлено, що пенсії та інші види соціальних виплат, які є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму. Незважаючи на значні суми та зростання бюджетних видатків впродовж 2007 – 2009 років, соціальний захист слабо виконує свої функції, не покращується ситуація з бідністю, впливу якої найбільш піддаються сім'ї з дітьми, переважна частина пільг стала носити декларативний характер [3, с. 100].

Теперішня система державних пільг покликана частково компенсувати населенню низькі заробітки, несприятливі умови праці, а в ряді випадків служити додатковим стимулом залучення до різних видів діяльності чи гідно визнати особливі заслуги тієї або іншої групи населення. І все б нічого, якби не постійний брак коштів у держбюджеті та не збільшення кількості пільговиків. Систему пільг в Україні регулюють понад 40 нормативно-правових актів, відповідно до яких держава має зобов'язання щодо надання 156 різноманітних видів соціальних пільг, гарантій та компенсацій багатьом десяткам категорій населення. У результаті пряме та опосередковане право на пільги (з урахуванням рідних та родичів) отримало близько 43 % населення [11].

Якщо поглянути на розвинуті країни, то основою системи соціального захисту населення в них є державне соціальне страхування, яке здійснюється на обов'язкових засадах. Завдяки організації соціального страхування суспільство здійснює компенсацію соціальних ризиків шляхом перерозподілу частини національного доходу між окремими групами населення з урахуванням міри соціального ризику і розмірів трудової участі кожного члена суспільства в формуванні національного доходу. В Україні система соціального страхування не отримала такого поширення, як в західних країнах і лише починає набрати оберти, хоча економісти прогнозують стрімкий розвиток цього напрямку соціального захисту на найближчі 5 років.

Аналізуючи державні соціальні програми прямої та непрямої підтримки різних країн, слід акцентувати увагу на дієвості програм, покликаних, у першу чергу, захищати бідних. Але при цьому до уваги беруться й бюджетні можливості. Формула ж оптимального розміру соціальних виплат має відповідати найменшому трансферту, необхідному для досягнення бажаного впливу на споживання одержувача. Україні слід перейняти досвід розвинених країн задля покращення ситуації у власній системі соціального захисту [12].

У багатьох країнах захисним бар'єром для малозабезпечених громадян є закон про мінімальну заробітну плату та її періодичну індексацію залежно від зростання споживчих цін. В Італії механізм індексації запускається в разі зростання індексу цін на один відсоток, у Данії – на три, Бельгії – на два, Люксембурзі – на два з половиною. У деяких країнах – США, Канаді, Франції, Швейцарії – індексація охоплює не все трудове населення, а лише частку найманих працівників. Незважаючи на те, що у формах соціальної підтримки населення превалюють грошові компенсації, доплати чи допомога, ні Європа, ні США ще не можуть повністю відмовитися від пільг. Скажімо, у Фінляндії пільги на проїзд у потягах і міжміських автобусах мають усі пенсіонери, деякі категорії інвалідів, журналісти та учні. Знижка може коливатися від 30 до 50 % вартості проїзду. Інваліди мають право на безкоштовну медичну допомогу, пільги на придбання ліків. Принципово інша модель – у Німеччині, де пільг практично не існує. Переважну більшість привілеїв для певних груп тут закладено до податкового законодавства. У багатодітних сім'ях, наприклад, за кожную дитину мати одержує податковий бонус. Тобто, соціальна рівноправність інвалідів, пенсіонерів та інших громадян регулюється за допомогою загального податкового законодавства. Безкоштовний проїзд у транспорті, безкоштовний телефон тощо у Німеччині неможливі, оскільки більшість компаній є

приватними. Нині для пенсіонерів скасували практично всі пільги на залізниці, окрім знижки при покупці дисконтної карти, що дає право на 50 % здешевлення при придбанні квитка. Французи, які отримують мінімальну зарплату або мінімальну пенсію, звільняються від податків. Пільги на ліки залежать не від віку і соціального становища, а від характеру і важкості захворювання. Можна у 20 років користуватися безкоштовними ліками, а у 80 – платити за них повну ціну.

В Австрії пенсіонери мають право на безкоштовний проїзд скрізь – від автобуса до літака місцевої авіалінії. Один раз на рік їм оплачується перебування у санаторіях або пансіонатах. Вони можуть користуватися безкоштовними або частково оплачуваними послугами лікарів (окрім дантистів) і безкоштовними ліками. З 1 травня 2004 року там набрав чинності закон про соціальні пільги та допомогу, за яким допомогу можна отримати лише в тому випадку, якщо дохід на кожного члена сім'ї не сягає 125 дол. США на місяць. У Польщі не існує єдиної інстанції, яка займалася б усіма пільгами для пенсіонерів та інвалідів. Розмір пільг або доплат залежить не тільки від центральної, але й від місцевої влади. Польські пенсіонери не мають жодних пільг, пов'язаних з оплатою житла або медичним обслуговуванням. Двічі на рік вони можуть купити пільговий залізничний квиток у будь-якому напрямку. Перелік пільг, що фінансуються державним та місцевими бюджетами, так само як і чисельність людей, які отримують допомогу, постійно скорочується [11].

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. На нашу думку, Україна повинна запровадити програми підтримки малозабезпечених верств населення, які допоможуть суттєво поліпшити систему соціального захисту населення. Таку практику мають багато країн Європи, що дозволило суттєво спростити їх механізм і, в підсумку, зменшити обсяги нецільового використання бюджетних коштів через удосконалення формули надання пільг і цільових допомог з боку держави.

Отже, для покращення ситуації, що склалася у сфері соціального захисту населення в Україні пропонуємо наступні заходи:

1. Надання допомоги на оплату видатків на опалення, які покривають сезонне зростання протягом холодної пори року для осіб, які отримують мінімальну заробітну плату або пенсію. Тобто така допомога повинна надаватися незалежно від того чи має дана особа інші пільги, що чітко прописані у законодавстві.

2. Проведення структурних реформ у сфері соціального захисту, що передбачатимуть звільнення від сплати податків для осіб, які отримують мінімальну пенсію або мінімальну заробітну плату. Структурні реформи повинні передбачати розробку комплексу заходів щодо придбання пенсіонерами ліків за пільговими цінами. При цьому розмір пільги має залежати не від віку чи соціального стану особи, а від характеру і важкості захворювання.

3. Забезпечення прав і свобод, формування громадянського суспільства, що передбачає дотримання існуючих законів та законодавчих актів, які регулюють питання соціального захисту населення.

4. Активізація соціальної ролі держави, відпрацювання механізму взаємодії держави і суспільства в соціальній сфері.

5. Стимулювання зайнятості населення, зокрема створення кожній людині можливостей реалізації своїх здібностей, одержання доходу відповідно до внеску в результати діяльності підприємства.

6. Реформування пенсійної системи, згідно з яким повинно передбачатися встановлення прямої залежності розміру пенсії від величини заробітної плати, що дозволить відчути реальний соціальний захист населенню з боку держави. Впровадження реформи повинно остаточно вирішити проблемні питання, які пов'язані з оплатою праці у "конвертах", за якої не здійснюються відрахування до Пенсійного фонду.

7. Створення та забезпечення дії на загальнодержавному рівні комплексу соціальних стандартів, які б сприяли реалізації творчих здібностей кожного працюючого.

Література

1. Савченко Н. Теоретичні засади формування та розвитку системи соціального захисту населення / Н. Савченко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2008. – № 4. – С. 15 – 24.
2. Скулиш Ю. Механізм забезпечення соціального захисту населення України / Ю. Скулиш // Економіка і держава. – 2008. – № 7. – С. 57 – 59.
3. Колісникова Г. Особливості цивільно-правового захисту прав споживачів / Г. Колісникова // Право України. – 2008. – № 3. – С. 100 – 102.
4. В Україні кількість безробітних вдвічі перевищує кількість вакансій [Електронний ресурс] / Л. Денисова // Кореспондент. – Режим доступу : <http://www.zik.com.ua/ua/news/2009/04/25/178612>. (дата звернення: 25.04.2009).
5. Аналіз розвитку трудових ресурсів в Україні [Електронний ресурс] : аналітична записка на серпень 2008 р. / С. Лавриненко // Відділ економічної та соціальної стратегії. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/Monitor/august08/20.htm> – 146к. (дата звернення: 29.04.2009).
6. Пенсійна проблема в Україні. Жажлива правда...30.11.2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mklviv.info/index.php?option=com_content&. (дата звернення: 29.04.2009).

7. Встановлено мінімальний розмір допомоги по безробіттю у 2009 р. [Електронний ресурс] / І. Петренко // Вісник податкової служби України. – 2009. – № 9 (533). – С. 38. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/alldocWWW/5679EB9B2BD8E3B9C225757B0053C396!OpenDocument. (дата звернення: 25.04.2009).

8. Економіка України за січень-лютий 2009 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukurier.gov.ua/index.php?articl=1&id>. (дата звернення: 29.04.2009).

9. Уряд гарантує дотримання усіх соціальних стандартів щодо пенсій та зарплат, закладених у Держбюджеті 2009 р. [Електронний ресурс] / Л. Денисова. – Режим доступу : <http://www.ukrinform.ua/ukr/order/?id=774930>. (дата звернення: 25.04.2009).

10. Середній розмір місячної пенсії та кількість пенсіонерів [Електронний ресурс] / [відпов. ред. О. Г. Осауленко]. Держ. ком. статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 29.04.2009).

11. Система пільг в Україні потребує зваженого реформування. Актуальне інтерв'ю [Електронний ресурс] / С. Мельник // Укрінформ. – Режим доступу : <http://www.auc.org.ua/activities/news/sections/?id=34839&ln=ua>. (дата звернення: 29.04.2009).

12. Шмурікова О. Досвід управління персоналом у країнах з розвинутою ринковою економікою / О. Шмурікова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2008. – № 5. – Т. 2. – С. 245 – 248.

Надійшла 15.05.2009

УДК 658.8.012.32

Л. В. ГРИГОР'ЄВА

Хмельницький національний університет

РОЗРОБКА ПРИНЦИПОВИХ ОСНОВ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Розглянуто принципові основи формування маркетингового потенціалу; передумови та етапи процесу формування маркетингового потенціалу; декомпозиція проблеми формування маркетингового потенціалу. Показано процес планування формування власної торгової марки господарюючого суб'єкта.

The principal bases of forming of marketing potential are considered: pre-conditions and stages of process of forming of marketing potential; decomposition of problem of forming of marketing potential. The process of planning of forming of own trademark of being in charge subject is shown in the article.

Постановка проблеми. Проблема управління потенціалом в сучасній економіці займає все більше місця в наукових дослідженнях й практичній діяльності менеджменту підприємств. Одним з найбільш трудомістких і цікавих у теорії й практиці управління підприємствами є побудова організаційно-економічних і управлінських механізмів формування стратегії розвитку, найважливішим компонентом якої є механізм створення ринкового потенціалу підприємства. Ряд проблем, пов'язаних з формуванням маркетингового потенціалу як складової ринкового потенціалу, не тільки не вирішені, але й не поставлені. Так, у наукових дослідженнях ще не досить визначені позиції щодо створення теоретичного базису для побудови механізмів формування маркетингового потенціалу підприємства. Переважно управління маркетингом на підприємстві розглядається на оперативному та тактичному рівнях, а стратегічний рівень формування саме маркетингового потенціалу ще не достатньо досліджений.

Аналіз останніх досліджень. Питанням структури, управління й оцінки маркетингового потенціалу підприємства присвячені роботи А. Воронкової, В. Голикова, І. Лукінова, О. Ляшенко, І. Отенко, В. Ревенка, І. Хомича, О. Ястремського, І. Репіної, О. Федоніна, Р. Марушкова, Н. Краснокутської, Р. Мажинського, Е. Попова. Однак практично неопрацьованими залишилися питання розробки послідовних етапів процесу формування маркетингового потенціалу підприємства.

Постановка завдання. З настанням світової економічної кризи вітчизняні підприємства ще гостріше відчули проблему зі збутом виробленої власної продукції. Для підприємств легкої промисловості такий негативний вплив посилюється переважною роботою за давальницькими схемами та незначною часткою власних конкурентоздатних торгових марок. Зокрема, через ряд зовнішніх та внутрішніх причин великим підприємствам з виробництва верхнього одягу повністю перейти на реалізацію продукції від свого імені не вдається. Деякі керівники підприємств легкої промисловості взагалі не вбачають доцільності у розробці власної торгової марки, посилаючись на брак методичних рекомендацій щодо подальшого просування продукції на ринку. Саме розробка принципових основ формування маркетингового потенціалу є необхідною для максимально повної реалізації потенційних продуктивних можливостей господарюючого суб'єкта в умовах відкритого ринку.

Вклад основного матеріалу. Аналіз процесів, що відбуваються у ринковому середовищі, вказує на те, що з плином часу відбувається зміна темпів еволюції основних характеристик виробничого процесу у легкої промисловості [1, с. 43]. Як наслідок цього, формування маркетингового потенціалу відбувається в